

Perig, I. & Puharskyi, S. (2021) Motyvatsiia samozmin yak umova rozvytku osobystosti [Motivation of self-change fs a condition of personality development]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 25, no. 2, pp. 106-112. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21pimuro.pdf>

МОТИВАЦІЯ САМОЗМІН ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Ірина ПЕРІГ

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
вул. Руська, 56, м. Тернопіль, 46001, Україна

e-mail: irenpm79@gmail.com

Станіслав ПУГАРСЬКИЙ

e-mail: irenpm79@gmail.com

Анотація: У статті описується проблема розвитку особистості, здатності до самовдосконалення, самостійного вибору зміни траєкторії життєвого шляху.

Обґрунтовується, що особистісний розвиток є динамічним процесом життєвого шляху людини та показником життєдіяльності зрілої особистості, характеризується відчуттям людиною своєї природи, поступальними змінами в самосприйманні, ставленні до себе, розумінні та опануванні своїх емоцій, дій та вчинків, конструктивними рішеннями проблемних ситуацій та вибором вдалих способів самопрезентації тактик взаємодії з іншими людьми тощо.

Розгляд як позитивних (потреба в самоактуалізації, особистісна зрілість, прагнення до досконалості), так і негативних факторів (комплекс неповноцінності, незадоволеність якістю життя тощо) життєдіяльності особистості, може послужити причиною до самовдосконалення.

Аналізуються питання самозмін, саморозвитку, особистісного росту в контексті відомих психологічних теорій: психоаналітичної, гуманістичної, екзистенційної. Здійснено поділ факторів детермінації змін на об'єктивні та суб'єктивні, прирівнюються до зовнішньої і внутрішньої мотивації. Саме внутрішня мотивація, на наш погляд, є найбільш дієвою і стрижневою в особистісному розвитку.

Здійснюючи аналіз наукових джерел, визначено сутність та структуру мотивації саморозвитку особистості, що представлена як сукупність спонукань до самозмін, які спрямовані на підвищення рівня особистісної та соціальної компетентностей для реалізації власного життєвого сценарію. До складових мотивації самовдосконалення належать ціннісний, емоційний, цільовий, діяльнісний, когнітивний, вольовий рівні.

Основними детермінантами самовдосконалення є: природна потреба до самоактуалізації, рівень особистісної зрілості, подолання комплексу неповноцінності, особистісний розвиток; незадоволеність якістю життя; прагнення до досконалості; відчуття себе повноцінно функціонуючою особистістю; бажання коригувати власні недоліки тощо.

Ключові слова: мотивація, самозміни, самовдосконалення, самоактуалізація.

Article history:

Received: October, 2021

1st Revision: October, 2021

Accepted: November, 2021

UDC:

159.9

DOI:

<https://doi.org/10.33108/sepd.2022.02.106>

Періг І. Мотивація самозмін як умова розвитку особистості [Електронний ресурс] / Ірина Періг, Станіслав Пугарський // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2021. — Вип. 2 (25). — С. 106-112. — Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21pimuro.pdf>

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

1. Постановка проблеми.

В сучасному світі особливо актуальною є потреба індивідуальності у саморозвитку, оскільки від її задоволення залежить її ефективність та успішність, рівень самоповаги та відчуття повністю функціонуючої особистості. Відчуття потреби до змін може детермінуватися як об'єктивними (соціальне оточення, соціальний вплив, вимоги, матеріальні фактори), так і суб'єктивними (рівень самоусвідомлення, мотивація, рівень домагань, ціннісно-смілова сфера, погляди, рівень зрілості тощо) факторами. Для нас є цікавим дослідження суб'єктивних факторів, які обумовлюють задоволення потреби у змінах, тобто мова йде про мотивацію самозмін.

Поділ факторів детермінації змін на об'єктивні та суб'єктивні можна порівняти із зовнішньою і внутрішньою мотивацією. Саме внутрішня мотивація, на наш погляд, є найбільш дієвою і стрижневою в особистісному розвитку.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблема самозмін, саморозвитку, особистісного росту вивчалася в контексті відомих психологічних теорій: психоаналітичної, гуманістичної, екзистенційної. Явище самоактуалізації людини займає одне з центральних місць у психології та пов'язана, в першу чергу, з гуманістичним напрямком (А. Маслоу). Феномен самоактуалізації особистості розглядається й іншими психологічними концепціями. Вони описують дуже близькі явища, що позначають стійкі позитивні зміни в особистості, реалізацію її природного потенціалу: "індивідуацію" (К. Юнг), повну реалізацію справжніх можливостей (К. Хорні); продуктивність (Е. Фромм); прагнення людини до найбільш повного виявлення і розвитку можливостей і здібностей (К. Роджерс).

У радянській та вітчизняній психології проблема розвитку особистості в аспекті самоактуалізації знайшла відображення у працях Б. Г. Ананьєва, А. А. Бодальова, Н. В. Кузьміна, В. С. Мерліна, С. Л. Рубінштейна та ін. Вони розглядають самоактуалізацію як переважно свідомий, цілеспрямований процес розкриття власного потенціалу особистості в її різноманітній практичній діяльності.

3. Невирішені раніше частини загальної проблеми.

Разом з цим, спеціальні дослідження, присвячені вивченню особливостей мотивації самозмін, які детерміновані внутрішніми факторами, є недостатньо вивченими. Тому, дослідження даної проблеми дозволить розширити уявлення про мотивацію бажання змінюватися як показник зрілої особистості, котра сама є суб'єктом власної життєдіяльності та водночас чинить істотний вплив на вибір та траєкторію життєвого шляху.

4. Виклад основного матеріалу.

Здійснюючи аналіз наукових джерел, визначено сутність та структуру мотивації саморозвитку особистості, що представлена як сукупність спонукань до самозмін, які спрямовані на підвищення рівня особистісної та соціальної компетентностей для реалізації власного життєвого сценарію. До складових мотивації самовдосконалення належать ціннісний, емоційний, цільовий, діяльнісний, когнітивний, вольовий рівні [1].

Саме поняття «самоактуалізація» у науковий обіг вперше ввів Курт Гольдштейн. Під самоактуалізацією він мав на увазі активацію певних внутрішніх ресурсів організму, результатом дій яких є здатність організму до реорганізації, відновлення властивостей особистості після перенесеної травми. У своїх працях Гольдштейн розглядає самоактуалізацію як універсальний принцип життя і вводить поняття «вища

самоактуалізація» [3].

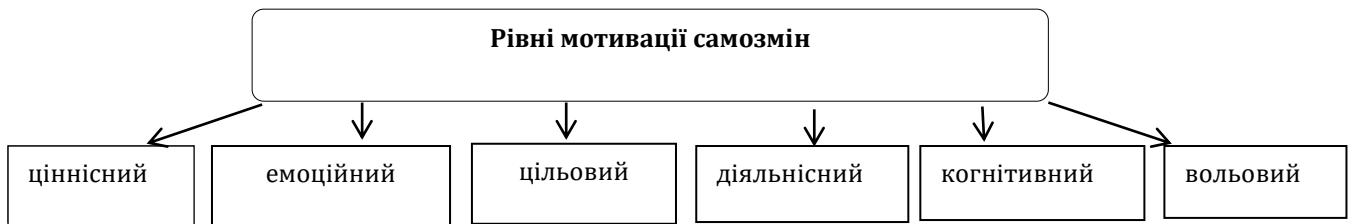

Рис. 1. Рівні мотивації самозмін за О. Штепа [1]

Термін «самоактуалізація» часто вживають як синонім понять «самореалізація», «особистісне зростання», «самовдосконалення». Вони описують дуже близькі явища, що позначають стійкі позитивні зміни в особистості, реалізацію її природного потенціалу. Таким чином, самоактуалізована особистість – це такий рівень розвитку структури її свідомості та особистісних якостей, який не тільки забезпечує ефективну адаптацію, спрямовану на задоволення базових потреб (вітальних, потреби в безпеці, матеріальних благах і т.д.), але і не блокують її прагнення до реалізації вищих потреб в істині, альтруїзмі, красі, справедливості та унікальності.

В якості показників самоактуалізованості особистості різними психологічними напрямками розглядаються розв’язання внутрішніх конфліктів, набутих у дитинстві (З. Фрейд), продуктивність (Е. Фромм), повна реалізація справжніх можливостей (К. Хорні), індивідуалізація (К. Юнг), его-ідентичність (Е. Еріксон), наявність соціального інтересу (А. Адлер), зрілість (Г. Олпорт), повне функціонування особистості (К. Роджерс) та самоактуалізація (А. Маслоу).

З погляду сучасної его-психології, зріла особистість має наступні функції Его: здатність до розрізнення своїх почуттів і реальності; почуття власного «Я»; здатність об’єктивного погляду на власне «Я»; здатність відкладати задоволення бажань і переносити їх фрустрацію; адекватний контроль над імпульсами і потягом; здатність до адекватного вираження емоцій; базова довіра до світу; зв’язаність, диференційованість, інтеграція і зрілість об’єктивних відносин; здатність до логічного і понятійного мислення; адекватність, гнучкість і зрілість психічних захисних механізмів і відносна автономність [3].

Представник неофрейдизму Еріх Фромм у своїй психологічній концепції для визначення самоактуалізованої особистості використовував поняття «продуктивна» особистість. На його думку, така людина здатна до творчості і здійснює соціально корисні вчинки, вона незалежна, чесна, спокійна, любляча, має зрілий цілісний характер. Провідними рисами продуктивної особистості є її здатність до продуктивного логічного мислення, любові та праці. Завдяки продуктивному мисленню люди встановлюють істину, знають, які вони є, і позбавляються самообману та ілюзій. Продуктивна любов дозволяє їм пережити гаряче почуття любові до всього живого на Землі. Здатність любити життя Фромм назвав біофілією і зазначав, що її проявами є турбота, відповідальність, повага та знання. Продуктивна праця забезпечує можливість створення необхідних предметів, творче самовиявлення. Еріх Фромм був переконаний в тому, що у процесі суспільних реформ можуть бути створені такі умови для задоволення базових потреб, в результаті яких продуктивні особистості переважатимуть у будь-якій культурі [2].

Важливий вклад у концепцію самоактуалізації внесла ще одна представниця неофрейдизму Карен Хорні, що розвивала ідею психоаналізу без психоаналітики, а через самоаналіз. Як відомо, можливість пізнати себе завжди вважалася не лише можливою, але й корисною. Тому, на думку К. Хорні, спроби конструктивного

самоаналізу мають велике значення в першу чергу для самої людини. Вони дають їй можливість самоактуалізації, під якою автор розуміє не лише розвиток певних особливих талантів, які у людини, можливо, пригнічені і ніяк не використовуються, але і, що ще важливіше, розвиток її потенційних можливостей як сильної і цілісної людської істоти, вільної від внутрішніх примусів. Таким чином, за допомогою конструктивного самоаналізу особистість має змогу повністю реалізувати свої потенційні можливості, серйозно взятися за вирішення своїх проблем не дивлячись на всі випробування, які їй інколи доводиться витримувати, та забезпечити собі особистісне зростання.

В аналітичній психології Карла Густава Юнга концепція самоактуалізації також займає вагомe місце. На його думку, важливою метою у житті кожної особистості є досягнення повної реалізації власного «Я». Процес досягнення цієї мети спрямований на особливий результат – здобуття самості. Самість Юнг вважав найголовнішим архетипом – архетипом центрованості, що втілює в собі єдність свідомого та несвідомого, гармонію та баланс різних протилежних елементів психіки [5, С.147]. Процес розвитку особистості в напрямку здобуття самості дістав назву індивідуації. В ході індивідуації самість стає в центрі особистості, а особистість досягає самоактуалізації.

По своїй суті індивідуація – досить складне особистісне завдання. Для її здійснення людина мусить бути психічно здоровою, щоб свідомо спрямовувати процес розвитку та інтеграції. Для індивідуації потрібно надзвичайно сильне Его, щоб сприймати і витримувати всі випробування та можливі зміни. Результатом процесу індивідуації є завершеність і цілісність особистості, її самоактуалізація, а не маніфестована досконалість чи переваги над іншими в соціальних змаганнях за статус, престиж чи славу. У завершальній своїй формі індивідуація – це свідомо реалізація особистістю своєї унікальної психічної реальності, повний розвиток і виявлення всіх елементів особистості.

Юнг вважав, що індивідуація як завершальний етап розвитку особистості є важко досяжною для більшості людей. Досягнення індивідуації під силу тільки обдарованим і високоосвіченим людям, що характеризуються станом розширеної свідомості і почуттям єдності зі світом, а також мають у своєму розпорядженні багато вільного часу [5, с.237]. Отже, індивідуація – це внутрішньо-особистісний процес, що підтримується індивідуальною мотивацією, і важливою умовою для її здійснення є розвиток належного рівня свідомості та самоконтролю.

Феномен самоактуалізації перегукуються також із поняттям «его-ідентичність» Еріка Еріксона. На його думку, психологічні відмінності між людьми визначаються тим, якою мірою вони у процесі розвитку набувають особливого почуття – ідентичності власної особистості. Отже, его-ідентичність – це особливий результат інтеграції особистості, внутрішнього досвіду всіх попередніх ідентифікацій, які привели до успішного урівноважування базових потреб особистості з її можливостями та обдарованістю. А особистісна ідентичність проявляється в тому, як переживає людина власне існування, як вона встановлює стосунки з іншими, а також у певних особливостях мислительного процесу – здатності до складних суджень, незалежності мислення.

Ідентичні особистості розвивають у себе почуття спорідненості з іншими, приймають свої життєві успіхи і поразки, а свій життєвий шлях в цілому бачать як певну закономірну послідовність. Неідентичні особистості потрапляють у залежність від сім'ї та друзів, їх поглинають актуальні переживання, вони перебувають в емоційному полоні думок про минулі розчарування та майбутню смерть [2, С.247].

Пошук ідентичності за певних обставин перетворюється на дуже складну проблему для особистості. Адже, як стверджував Еріксон, розвитку ідентичності

можуть перешкоджати різні соціальні, політичні та технологічні зміни. Викликаючи стресові переживання, розриваючи світи традиційних цінностей, ці зміни породжують почуття непевності, тривоги та руйнують почуття єдності зі світом. Втім, пошуки ідентичності можна проводити досить своєрідними шляхами: звернення до релігії, подорожування, приєднання до різноманітних акцій протесту, бунту, революцій.

Основні постулати самоактуалізуючої особистості у гуманістичній концепції Альфреда Адлера відобразилися у понятті «зріла особистість». Він вважав, що основним критерієм особистісної зрілості виступає соціальний інтерес на противагу егоїстичному інтересу. Якщо у людини є соціальний інтерес, то вона розвивається у конструктивному (позитивному) напрямку. Особистість, мотивована таким чином, прагне рости, розвиватися, допомагати іншим людям, формує конструктивний підхід та стиль життя. У негативному варіанті людина шукає лише особистої переваги і дотримується принципу: відчуті свою перевагу важливіше, ніж бути корисним. На думку А. Адлера, надання людиною переваги егоїстичному інтересу – це невротичний симптом, результат дуже сильного почуття неповноцінності та відсутності соціального інтересу. Особисті переваги не дають необхідного визнання й особистого задоволення [3, С.46].

Отже, самозміни, спричинені особливо суб'єктивними факторами стосуються термінів «самоактуалізація» та «саморозвиток». Щодо рівнів мотивації самозмін, то ціннісний, як стрижневий компонент особистості, стосується наявності в людини стійкого переконання в тому, що певний спосіб поведінки чи кінцева мета існування має потенційне значення з особистого погляду. Емоційний рівень пов'язаний із здатністю індивідуальності до розуміння власних переживань, вміння керувати власними емоціями, підвищувати власний емоційний інтелект. Цільовий компонент самозмін полягає у плануванні власної життєдіяльності, визначення пріоритетів, постановці завдань задля досягнення власної ефективності. Діяльнісна сторона включає вибір способів реалізації поставлених цілей, перегляд результативності власної поведінки, обрання нових способів активності. Когнітивний аспект самозмін включає осмислення власної життєвої позиції, способів діяльності, аналіз досягнень та невдач, прийняття рішення про наступні дії. І останній компонент мотивації само змін, вольовий, передбачає застосування зусиль щодо подолання життєвих перешкод, роботу над силою волі, тобто комплексом вольових якостей: наполегливість, цілеспрямованість, рішучість, ініціативність тощо.

5. Висновки та перспективи подальших досліджень в даному напрямку.

Тема самозмін є актуальною з огляду на задоволення потреби людини в позитивній оцінці та самооцінці. Значущість даної теми обумовлена і тим, що в динамічному сучасному світі задля успішності в професійній, особистісній сферах потрібно удосконалювати свій професіоналізм, володіти сучасними уміннями та навичками, виробляти нові способи поведінки, самовдосконалюватися, відчувати себе «функціонуючою» особистістю.

До складових мотивації самовдосконалення належать ціннісний, емоційний, цільовий, діяльнісний, когнітивний, вольовий рівні. Ціннісний рівень передбачає врахування смислових конструктів при здійсненні діяльності, емоційний – опанування власних переживань, цільовий – визначення ієрархії завдань та напрямів розвитку, когнітивний рівень зумовлює аналіз значимої інформації та прийняття рішень, вольовий компонент дозволяє долати зовнішні і внутрішні перешкоди на шляху здійснення життєво-важливих завдань. Подальші дослідження, вважаємо, мають бути спрямовані на розробку форм і методів розвитку складових мотивації самозмін конкретної особистості.

Author details (in English)**MOTIVATION OF SELF-CHANGE AS A CONDITION OF PERSONALITY DEVELOPMENT****Iryna PERIG**e-mail: [e-mail: irenpm79@gmail.com](mailto:irenpm79@gmail.com)**Stanislav PUHARSKYI**Ternopil Ivan Puluj National University
56, Ruska str., Ternopil, 46001, Ukrainee-mail: irenpm79@gmail.com

Abstract. *The article describes the problem of personality development, the ability to self-improvement, independent choice of changing the trajectory of life.*

It is substantiated that personal development is a dynamic process of human life and an indicator of life of a mature person, characterized by a person's sense of nature, progressive changes in self-perception, attitude, understanding and mastery of their emotions, actions and deeds, constructive solutions to problems and successful choices. self-presentation of tactics of interaction with other people, etc.

Consideration of both positive (need for self-actualization, personal maturity, striving for perfection) and negative factors (inferiority complex, dissatisfaction with quality of life, etc.) of a person's life, can be a reason for self-improvement.

Issues of self-change, self-development, personal growth in the context of well-known psychological theories are analyzed: psychoanalytic, humanistic, existential. The factors of determination of changes are divided into objective and subjective, equated to external and internal motivation. It is intrinsic motivation, in our opinion, is the most effective and pivotal in personal development.

Carrying out the analysis of scientific sources, the essence and structure of motivation of self-development of the person which is presented as set of motives to self-changes which are directed on increase of level of personal and social competences for realization of own life scenario is defined. The components of motivation for self-improvement include value, emotional, target, activity, cognitive, volitional levels.

The main determinants of self-improvement are: the natural need for self-actualization, the level of personal maturity, overcoming the inferiority complex, personal development; dissatisfaction with the quality of life; striving for perfection; feeling like a fully functioning person; desire to correct their own shortcomings, etc.

Key words: *motivation, self-changes, self-improvement, self-actualization.*

Appendix A. Supplementary material

Supplementary data associated with this article can be found, in the online version, at <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21pimuro.pdf>

Funding

The authors received no direct funding for this research.

Citation information

Perig, I. & Puharskyi, S. (2021) Motyvatsiia samozmin yak umova rozvytku osobystosti [Motivation of self-change fs a condition of personality development]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 25, no. 2, pp. 106-112. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21pimuro.pdf>

Використана література:

1. Штепа О. Мудрість як метафункціональний рівень психологічної ресурсності особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2019. – №46.
2. Фромм Е. Втеча від свободи. К.: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля». 2019. 257 с.
3. Adler A. The practice and theory of individual psychology. New York: Harcourt, Brace. 1927.
4. Erikson E.H. Identity: youth and crises. New York: Norton. 1968.
5. Jung C. G. Analytical psychology: Its theory and practice (The Tavistock Lectures). New York: Pantheon. 1968.

References

1. Shtepa O. Mudrist jak metafunktsionalnyy riven psycholohichnoji resursnosti osobystosti [Wisdom as a metafunctional level of psychological resourcefulness of the individual]. *Problemy suchasnoji psychologii* [Problems of modern psychology]. No 46.
2. Fromm E. (2019) Vtecha vid svobody [Escape from freedom]. *Knyzhkovyj klub «Klub simejnegho dozvilja»*. [in Ukrainian].
3. Adler A. (1927) Praktika i teorija individualnoj psichologii [Practice and theory of individual psychology]. [in English].
4. Ericson E. (1968) Identichnost: junost i krisisy [Identity: adolescence and crises]. [in English].
5. Junh K. G. (2010) Analitichna Psicholohija: teorija i praktika [Analytical psychology: Its theory and practice]. [in English].

© 2021 Socio-Economic Problems and the State. All rights reserved.
This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.
You are free to:
Share — copy and redistribute the material in any medium or format Adapt — remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially.
The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.
Under the following terms:
Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made.
You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.
No additional restrictions
You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

Socio-Economic Problems and the State (ISSN: 2223-3822) is published by Academy of Social Management (ASM) and Ternopil Ivan Puluj National Technical University (TNTU), Ukraine, Europe.

Publishing with SEPS ensures:

- Immediate, universal access to your article on publication
- High visibility and discoverability via the SEPS website
- Rapid publication
- Guaranteed legacy preservation of your article
- Discounts and waivers for authors in developing regions

Submit your manuscript to a SEPS journal at <http://sepd.tntu.edu.ua>

